

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЯХ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

В. П. Шатурма

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +380 (342) 59-61-46; e-mail: vshaturma@gmail.com*

У статті розглядаються найбільш поширені серед російських експертів, політологів та аналітиків концепції розвитку відносин Росія – ЄС. Автор робить спробу проаналізувати їх еволюцію, втілення на практиці в офіційних зовнішньополітичних документах РФ та їх безпосередній вплив на розвиток двосторонньої співпраці.

Ключові слова: *Росія, ЄС, концепція, євроатлантизм, стратегічне партнерство, Союз Європи, неоевразійство.*

Європейський Союз та Російська Федерація є ключовими акторами на європейському континенті та одними з головних світових гравців. Обидві сторони претендують на роль регіональних центрів сили та детермінують політичну ситуацію в Європі, розвиваючи конкурентні інтеграційні проекти для країн так званого «спільного сусідства».

Впродовж становлення та розвитку відносин Росія – ЄС в експертному середовищі РФ розвивалися і змінювали одна одну різні концепції, які в подальшому лягали в основу стратегічних зовнішньополітичних документів РФ. Спектр цих теоретичних концепцій поступово змінювався від прозахідного напрямку (євроатлантизму), через декларації стратегічного партнерства та ідеї створення «Союзу Європи», до остаточного утвердження неоевразійства.

2014-й став роком найглибшої кризи у відносинах між Росією і ЄС з кінця холодної війни. Події в Україні показали, що Росія не збирається відмовлятися від розширення своєї сфери впливу за рахунок Східної Європи. В результаті, сучасні відносини Росія – ЄС балансують між конкуренцією та взаємозалежністю. Росія намагається позиціонувати себе в якості «справжнього» партнера для сусідів зі Східної Європи та Південного Кавказу, а також внести розкол серед країн-членів ЄС з ключових питань, які стосуються насамперед санкцій та ситуації в Україні.

Поряд з економічною залежністю Росії від ЄС та енергетичною залежністю Євросоюзу від Росії, між ними залишаються значні суперечності в політичній сфері, які ґрунтуються на цивілізаційних, геополітичних та ідеологічних протиріччях.

Кожна сторона бачить розвиток цих відносин згідно зі своїми переконаннями і намагається діяти відповідно до власних інтересів. Це можна назвати «асиметричною взаємозалежністю»: відносини, які обидві сторони розцінюють з точки зору користі, доцільності і можливих наслідків [28]. Зрештою, Європа не може змінити Росію, але Росії поступово вдається змінювати ЄС [29], перешкоджаючи європейським цілям, відмовляючись прийняти європейські норми, вносячи розкол серед країн ЄС і нехтуючи рішеннями Брюсселя.

Беручи до уваги вищезазначені особливості сучасного стану відносин Росія – ЄС, все більшої актуальності набуває дослідження концептуальної складової зовнішньої політики Росії щодо ЄС як підґрунтя безпосередніх дій Кремля. Оскільки стратегічною зовнішньополітичною метою України проголошена інтеграція в ЄС, необхідно враховувати вплив політики, яку здійснює Росія по відношенню до Євросоюзу, що також обумовлює актуальність обраної теми.

Дослідженням ЄС та зовнішньополітичних концепцій РФ безпосередньо в Росії займаються як окремі дослідники (Т. Бордачев [1, 2], А. Громико [5], С. Караганов [8, 9, 10, 11], Ф. Лукьянов [17, 18], Д. Тренин [24] та ін.), так і групи експертів у рамках дослідницьких центрів. Найбільш відомі серед них: Інститут Європи РАН, Центр комплексних європейських і міжнародних досліджень факультету Світової економіки і світової політики Науково-дослідний університет – «Вища школа економіки», експертно-аналітичний центр Міжнародний дискусійний клуб «Валдай», Російська рада з міжнародних справ, Московський державний інститут міжнародних відносин Міністерства закордонних справ РФ, Рада з зовнішньої та оборонної політики. Серед українських науковців тематика відносин Росія – ЄС представлена у працях Н. Гордіюк [3], І. Грицуник [4], Т. Сидорук [21], А. Цибуляк [25] та ін. Не менш активно моніторять різні аспекти російсько-унійних відносин у своїх роботах такі зарубіжні дослідники як: С. Белень [26], П. Журавські вель Граєвські [34], Р. Лісякєвіч [30], М. Менкішак [32] та багато інших.

Метою статті є аналіз ключових зовнішньополітичних концепцій РФ щодо Євросоюзу. Відповідно до поставленої мети зроблено спробу визначити та розглянути головні зовнішньополітичні концепції Росії щодо ЄС; проаналізувати еволюцію цих концепцій, причини змін та ключові політичні події, які їх супроводжували; з'ясувати, яким чином теоретичні концепції втілюються на практиці та як впливають на розвиток відносин Росія – ЄС.

Після розпаду СРСР Росія перебувала у тяжкій політичній та економічній ситуації, мала обмежені можливості для впливу на міжнародні процеси і потребувала допомоги Заходу. Разом з тим, перипетії холодної війни не вплинули безпосередньо на відносини Росії та європейських держав, які були переповнені надіями на демократичний розвиток

нової Росії, а у російській суспільній свідомості символом ворога на той час був НАТО, а не Європейське Співтовариство [34].

Утворилися сприятливі умови для розвитку так званої концепції «євроатлантизму», яка була представлена міністром закордонних справ Російської Федерації Андрієм Козиревим 2 січня 1992 р. і базувалася на необхідності інтеграції Росії із західною цивілізацією. Проте, варто одразу зазначити, що російській політичній еліті непритаманний чіткий поділ на «лібералів» та «державників», бо і ті і інші доходять згоди, коли мова йде про захист інтересів Росії. В зв'язку з цим, варто враховувати тільки поділ на євразійців та атлантистів, геополітичні орієнтації котрих є взаємовиключними [33, с. 256].

Незважаючи на те, що російські дослідники називають поворот на Захід початку 90-х років культурно-цивілізаційним, критична оцінка політики атлантистів вказує на збереження навіть в той час претензій Москви щодо визнання її впливу в Центральній та Східній Європі.

В результаті, коли Захід не надав фінансову підтримку в розмірах, на які очікувала Росія і не взяв до уваги російську позицію у багатьох питаннях (наприклад, щодо європейської безпеки), в РФ поширилося розчарування політикою Заходу [26, с. 267]. Ентузіазм перших років поступово почав змінюватися відчуженістю та взаємним роздратуванням.

Впродовж вже перших років *двосторонніх відносин* атлантизм почав втрачати динаміку і підтримку [19]. Причинами цього російські експерти вважають наступні фактори:

– розвиток відносин за формулою «everything but institutions», тобто економічне, політичне і правове зближення з ЄС, взаємне відкриття ринків, але без участі Росії в спільних інститутах єдиної Європи, що породило почуття «неповноцінності» [17];

– завищені очікування з боку Брюсселя щодо внутрішньополітичних перетворень в Росії та недалекоглядність російського керівництва, яке не врахувало складність зобов'язань, які необхідно виконати для «вступу в черговий престижний клуб» [2];

– «систематична брехня та лицемірство», коли ЄС не виконував свої обіцянки [9].

Таким чином, поразці західників, на думку російських аналітиків, сприяла в першу чергу політика держав Заходу [8].

1993-1995 роки стали періодом поступового згортання проатлантичного напрямку у зовнішній політиці РФ. Першою серйозною кризою у відносинах Росії та Євросоюзу стало одностайне засудження країнами-членами ЄС військових дій РФ в Чечні і призупинення ратифікації базової угоди. В Росії одразу звинуватили ЄС в претензіях на роль найвищого морального авторитета в рамках міжнародної системи [1, с. 103]. Стало зрозумілим, що між сторонами існує ключове протиріччя, а саме – ставлення до норм міжнародного права, а звідси – і розбіжності у

цінностях, які кожна сторона вважає фундаментальними. Якщо впродовж перших років двосторонніх відносин російські політики та експерти недооцінювали перспективи майбутнього розширення ЄС [34], то з часом саме цей фактор перетворився для Кремля на чи не найбільшу «несправедливість» з боку Брюсселю. Більше занепокоєння викликало тільки розширення НАТО, яке в РФ сприймали як пряму загрозу національній безпеці.

У відповідь на ці виклики РФ повернулася до політики сфер впливу і визнала так зване «близьке зарубіжжя» стратегічно важливим для себе [30, с. 24]. Точкою неповернення став офіційний початок процесу розширення ініційований НАТО в 1996 р. Цього ж року Міністром закордонних справ РФ став Євген Примаков – прихильник концепції «багатополярного світового ладу», яка була презентована також в 1996 р. на 51-й Сесії ООН і становила основу його нової «прагматичної» доктрини, яка порівняно з атлантизмом стала поверненням до традиційних для Росії імперських амбіцій і передбачала відновлення впливу на теренах держав-колишніх радянських республік.

1 грудня 1997 р. після довгого процесу ратифікації набула чинності базова Угода про співробітництво між Росією та ЄС, політичний блок якої пов'язував економічні відносини сторін з темпами політичної трансформації РФ в сторону європейської моделі демократії, що враховуючи вищезазначені зміни у російській зовнішньополітичній концепції, зробило таке формулювання неактуальним.

Перебіг війни в Югославії показав, що Росія не впливає на питання європейської безпеки [24, с. 41], а прийнята в червні 1999 р. на саміті ЄС у Кельні перша загальна зовнішньополітична стратегія Євросоюзу щодо РФ [27] була розкритикована в Росії, оскільки в документі, на думку російських експертів, РФ відводилася роль політичного об'єкта, а не рівноправного партнера ЄС. У відповідь на саміті Росія – ЄС в Гельсінкі, який відбувся у жовтні 1999 р. Москва презентувала власну «Стратегією відносин Російської Федерації з Європейськими співтовариствами на середньострокову перспективу (2000-2010 рр.)».

В новому документі обґрунтовувалася необхідність відмови від ролі об'єкту у відносинах з ЄС, наголошувалося на їх обов'язковому рівноправному характері та взаємовигідності в рамках стратегічного партнерства, яке мало в перспективі сприяти утвердженню багатополярності, що згідно з новою зовнішньополітичною доктриною становило основну мету Росії. Крім цього, передбачалася «підтримка загальноєвропейської безпеки при обмеженій участі США і НАТО» [23, с. 21].

На практиці, концепція стратегічного партнерства Росії та ЄС мала бути втілена в двох спільних проектах:

– «Спільний економічний простір» (переговори про створення розпочалися в 2001 р. на саміті в Москві, а 2003 р. було прийнято Концепцію Спільного європейського економічного простору на саміті в Римі.

Метою проекту було визначено створення інтегрованого ринку Росія – ЄС, в рамках якого реалізуються чотири «свободи»: торгівлі товарами та послугами, рух капіталів та робочої сили);

– чотири «спільні простори» (формат створений спеціально для Росії, яка відмовилася брати участь у Європейській політиці сусідства. В 2005 р. на саміті Росія – ЄС в Москві було підписано так звані «дорожні карти» для кожного з чотирьох просторів: економічного; внутрішньої безпеки та правосуддя; зовнішньої безпеки; науки та освіти, включаючи культурні аспекти).

Попри велику кількість підписаних документів, проведених самітів та започаткованих проектів, дійсного прогресу у відносинах не відбулося і гучні заяви про стратегічне партнерство залишились деклараціями про наміри. Однією з основних причин цього стало небажання Росії реформувати свою правову систему у відповідності до права ЄС.

Крах концепції стратегічного партнерства відобразився і в офіційних документах: якщо в «Концепції зовнішньої політики РФ» за 2000 р. відносини з ЄС мають «ключове значення» [12], то в цьому ж документі за 2008 р. ЄС трактується вже як «один з основних економічних та зовнішньополітичних партнерів» [13].

На зміну стратегічному партнерству прийшла його «удосконалена версія» – створення частково зінтегрованого спільного простору Росії та ЄС (так званої «Великої Європи») у вигляді «Союзу Європи».

Ця концепція не була новою – їй передувала історична трансформація впродовж майже століття: від ідеї Сполучених Штатів Європи на початку ХХ століття, ідеї пан-Європи в міжвоєнний період, і голістської ідеї спільного європейського простору, до більш сучасних інтерпретацій Європи від Лісабону до Владивостоку [5, с. 7]. Цю ж ідею в якості створення Загальноєвропейського дому на паритетних основах підтримував Михайло Горбачов, а на початку 90-х років вона трансформувалася і мала стати ядром нового світового порядку, долаючи геополітичний розкол Європи часів холодної війни, шляхом створення єдиного простору безпеки та стійкого розвитку на основі моделі ЄС при домінуючій ролі НАТО в сфері безпеки [17].

Зрозуміло, що в такому ЄС-центричному вигляді ця концепція більше не відповідала інтересам Росії, котра прагнула встановити багатополярну міжнародну систему. Надалі концепція «Великої Європи»¹ ево-

¹ На противагу «Великій Європі» існує поняття «Малої Європи», яке використовується довгий час в роботах Інституту Європи РАН, і означає 28 держав, які входять в ЄС. Російські політологи пояснюють це тим, що ЄС «представляє лише частину Старого Світу, історія якого немислима без Росії» (Див.: А. Громико «Россия, США, Малая Европа (ЕС): конкуренция за лидерство в мире полицентричности» [5]). Таке трактування підтримує і російський політолог Федір Лукьянов, на думку якого існує «політично маленька Європа» (економічний гігант, який так і не став гігантом політичним) і «економічно маленька Росія» (в якій зберігається дисбаланс між готовністю грати

люціювала в «Союз Європи» і регулярно з'являлася в якості політичного гасла, але тим не менш, ніколи не набувала характеру окресленої політичної програми [32, с. 5].

Особливо багато уваги, зокрема і у офіційних виступах, цій концепції, починаючи з 2001 р., приділив президент РФ Володимир Путін. В його інтерпретації ця ідея полягала у створенні нового співтовариства європейських держав в сферах економіки та безпеки з повноправною участю в ньому Росії на основі взаємної вигоди сторін [32, с. 7].

Серед російських експертів особливо активно підтримує концепцію створення «Союзу Європи» радник адміністрації президента РФ Сергій Караганов. Він стверджує, що відносинам Росії з ЄС потрібна нова філософія, заснована на розумінні, що тільки стратегічний союз, який буде базуватися на рівноправності і глобальній відповідальності, може перешкодити маргіналізації ЄС і Росії в світі [11].

На офіційному рівні, «Союз Європи» мав би бути оформлений у вигляді великої угоди – чотирьох угод в головних сферах співпраці (створення спільного стратегічного простору з координацією зовнішньої політики; енергетична угода націлена на створення єдиного енергетичного комплексу Європи; єдиний економічний та технологічний простір Європи; єдиний людський, культурний та освітній простір), і великої кількості дрібних, секторальних угод [10].

Для втілення цього проекту активно використовувалася стратегія внесення розколу між ЄС та США. В Росії були переконані, що шляхом підтримки антиамериканських настроїв у Франції чи Німеччині вдасться позбутися присутності США в Європі, щоб потім реалізовувати російські інтереси використовуючи національний егоїзм окремих європейських держав [31, с. 144]. Ліквідація американського впливу в Європі уможливила б створення «Союзу Європи», оскільки, ослаблений ЄС був би готовий піти на зустріч російським вимогам [32, с. 6].

Кремль ще в 1991-1994 рр. вкоренив практику розвитку в першу чергу двосторонніх відносин з Німеччиною та Францією [34]. Надалі ця концепція усе більше розвивалася, отримала назву «двотрекового підходу» і передбачала формат «28+1» – тобто, в першу чергу відносини з окремими державами ЄС, а вже потім – з Брюсселем [20]. Питання, таким чином, обговорювалися з представниками ЄС і паралельно – з посадовими особами зацікавленої держави. При цьому російською стороною використовуються будь-які спірні моменти у відносинах країн-членів ЄС з Брюсселем.

політичну роль у світі і незначною часткою у світовій економіці) Див: Кузьменко В. В Європе не знають, что делать с антироссийскими санкциями. Политолог Ф. Лукьянов о новом миропорядке после терактов во Франции / В. Кузьменко // «Лента. Ру». – 21.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lenta.ru/articles/2015/11/21/europe/> [15]

Така концепція спрямована на розкол єдності в ЄС, який в РФ традиційно розглядають як штучну структуру, яка за прикладом СРСР може розпастися у будь-який момент. Особливо зручно стало застосовувати «двотрековий підхід» після розширення ЄС у 2004 р., коли проявилися тенденції до послаблення єдності, підвищився градус дискусій на самітах та почалося формування регіональних угруповань, які мали різні позиції стосовно відносин з РФ відповідно до власних інтересів [29].

Міністр закордонних справ С. Лавров відкрито заявив, що Росія і надалі буде притримуватися цієї концепції [16]. Корективи вносяться тільки в список держав, з якими Росія вибудовує більш дружні відносини. У 2000 р. була задекларована першочергова взаємодія з Великобританією, Німеччиною, Італією та Францією [12]. У 2008 р. □ з Німеччиною, Францією, Італією, Іспанією, Фінляндією, Грецією, Нідерландами та Норвегією [13], а у 2013 р. – з Німеччиною, Францією, Італією та Нідерландами [14].

Після введення двосторонніх санкцій серед держав ЄС намітився наступний розподіл: держави, які категорично проти навіть згадки про можливість послабити тиск на Москву (країни Балтії, Польща, Великобританія, країни Скандинавії); ті, які скоріше підтримують санкції, хоча менш жорстко (Фінляндія, Бенілюкс); нарешті, ті, які скоріше дотримуються нейтралітету (Іспанія, Португалія, Мальта) [18].

Найсвіжішою тенденцією двотрекової концепції Росії, яка проявилася саме після введення санкцій, стала зовнішньополітична ставка не на «мотор» ЄС – Німеччину та Францію, а на традиційно дружньо налаштовані держави-члени (наприклад, Греція, Кіпр), і на держави Центральної Європи, так званих «нових членів» ЄС (Угорщина, Словаччина, Чехія), які одразу після вступу в ЄС активно протидіяли Росії, а зараз на фоні посилення націоналістичних, проросійських, євроскептичних настроїв та невдоволення політикою Брюсселю, переналаштувалися в бік більш «тепліх» відносин з Кремлем.

Повертаючись до переломного для відносин Росія – ЄС 2004 р.¹, варто зазначити, що ключовим фактором, який безпосередньо впливає на формування зовнішньополітичної концепції РФ щодо Євросоюзу, є боротьба за сфери впливу. І якщо до 2008 р. відносини сторін ще розвивалися за схемою динамічної рівноваги, то після подій російсько-грузинської війни остаточно утвердився перехід до ідеології неоевразійства. Так, в 2009 р. з'явилася нова Стратегія національної безпеки Росії,

¹ Російський політолог Тимофій Бордачев вважає, що 2004 р. став переломним, бо «сторони вперше перейшли на офіційному рівні до політики «червоних ліній» і стали фіксувати позиції, рух згідно з якими, можливий тільки вперед, вглиб території партнера». Протистояння Росії та ЄС за сфери впливу він назвав «грою з нульовою сумою». Див.: Бордачев Т. Новый стратегический союз. Россия и Европа перед вызовами XXI века: возможности «большой сделки» / Т. Бордачев. – Москва: Издательство «Европа», 2009 [1, с. 10].

пріоритетом в якій було названо «набуття Росією статусу світової держави» та велику роль відведено розвитку «російського світу» [22].

Головним ідеологом неоевразійства в Росії є Олександр Дугін. З приходом до влади Володимира Путіна він з радикальної опозиції перейшов до лояльного ставлення до влади і запропонував свої ідеї в якості ідеологічної платформи і став натхненником експансіоністських кампаній Кремля (війни в Грузії 2008 р., анексії Криму та «Новоросії»). Суть його концепції полягає у ключовому значенні для народу¹ географічного простору (звідси – боротьба за життєвий простір, сфери впливу), та «великій місії» Росії як «Третього Риму». Він протиставляє євразійську та американську цивілізації і відстоює ідею створення Євразійської Імперії, яка «на цей раз повинна стратегічно та просторово переважати попередній варіант (СРСР)... повинна бути євразійською, багатоконтинентальною, а в перспективі – світовою» [7].

Єдиною універсальною інтегруючою реальністю в майбутній Імперії, згідно з концепцією Дугіна, стане категоричний імператив стратегічного об'єднання, яке дозволить ефективно протистояти атлантичним впливам, американському геополітичному тиску та політико-економічному диктату.

Європа, на його думку, повинна об'єднуватися навколо Німеччини при створенні міцної вісі Москва – Берлін. Сама по собі Європа не володіє достатнім потенціалом для отримання незалежності від контролю США, не має чітких ідеалів та орієнтирів, бо вплив ринкових ліберальних цінностей паралізував основи національного світогляду європейських народів. Тому, для дійсного геополітичного та національного пробудження Європі необхідна дія російського чинника – нової ідеологічної, політичної та духовної енергії [7].

На практиці Росія досягає «геополітичного та національного пробудження» в державах ЄС за допомогою енергетичного та економічного важелів. Крім того, застосовується маніпулювання громадською думкою і безпосередня фінансова підтримка проросійськи, або націоналістично налаштованих сил окремих європейських держав. Москва зацікавлена у сплеску націоналізму в країнах Європи, адже це підігриває і євроскептичні настрої, невдоволення політикою Брюсселя, аж до закликів виходу з ЄС.

Таким чином, розглянувши головні зовнішньополітичні концепції РФ щодо ЄС, можна зробити наступні висновки:

Почавши з курсу (на початку 90-х років) на якнайшвидше зближення в рамках єдиного ідеологічного і політико-економічного простору (євроатлантизм), Росія внаслідок ряду політичних подій та зміни ви-

¹ Згідно з концепцією Дугіна, Росія – це в першу чергу не держава, а народ: «Держави – тільки форма, народ – зміст». Див.: Дугін А. Евразийский путь как национальная идея / А. Дугин. – Москва: Арктогея-центр, 2002. – 140 с. [6].

щого керівництва остаточно переорієнтувалася на імперську ідеологію неоевразійства.

Впродовж перших років відносин та етапу декларування стратегічного партнерства, між Росією та ЄС накопичувалося взаємне роздратування. Воно було пов'язане з об'ємом нереалізованих намірів. Двосторонні проекти були неефективними через розбіжність векторів політико-економічного розвитку партнерів, неспівпадіння інтересів та конкуренцію за сфери впливу.

В якості вирішення протиріч між сторонами, російські політологи пропонували ідею утворення «Союзу Європи» – єдиного простору створеного на рівноправних засадах. Суть полягала в об'єднанні саме на російських засадах, а не європейських, оскільки згідно з новою зовнішньополітичною концепцією РФ відмовилася від статусу об'єкта – однієї з держав європейської периферії, і взяла курс на утвердження в ролі світової держави.

Конкуренція у відносинах Росія – ЄС за сфери впливу почала намічуватися ще на початку 2000-х років, посилилася в 2004 р. в зв'язку з розширенням ЄС і особливо загострилася в 2008 р. після війни в Грузії. Так само поступово утверджувалося неоевразійство як ідеологія сучасної російської експансії, що відобразилося у безпосередніх зовнішньополітичних кроках Кремля.

По відношенню до ЄС євразійство ставить дві мети: якомога більше скоротити вплив США в Європі і відповідно – поширити російські впливи та підтримувати міцний зв'язок по вісі Москва – Берлін знову ж таки для протистояння атлантичній цивілізації, тобто США.

Для втілення такого сценарію на практиці Росія застосовує концепцію «двотрекового підходу». РФ не вигідно будувати співпрацю з ЄС як єдиним цілим, тому вона успішно розвиває тактику двосторонніх контактів, попутно намагаючись якщо не розколоти, то хоча б збільшити суперечки всередині Євросоюзу та послабити можливості контролю ситуації Брюсселем.

Література

1. Бордачєв Т. Новый стратегический союз. Россия и Европа перед вызовами XXI века: возможности «большой сделки» / Т. Бордачєв. – М.: Европа, 2009. – 304 с.
2. Бордачєв Т., Романова Т. Модель на вырост [Електронний ресурс] / Т. Бордачєв, Т. Романова // Россия в глобальной политике. – № 2. – 19.05.2003. – Режим доступу: http://www.globalaffairs.ru/number/n_868
3. Гордіюк Н. Політика Європейського Союзу щодо Російської Федерації: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Н. Гордіюк. – К., 2010. – 20 с.

4. Грицуник І. «Європейський вектор» у зовнішній політиці Росії / І. Грицуник // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Т. 122. Вип. 109. Політологія. – С. 138-141.
5. Громько А. Россия, США, Малая Европа (ЕС): конкуренция за лидерство в мире полицентричности / А. Громько // Современная Европа. – 2015. – № 4. – С. 5-14.
6. Дугин А. Евразийский путь как национальная идея / А. Дугин. – М.: Арктогея-центр, 2002. – 140 с.
7. Дугин А. Основы геополитики / А. Дугин. – Москва: Арктогея-центр, 2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://arctogaia.com/public/osnovygeo/>
8. Караганов С. Евразийский выход из европейского кризиса [Электронный ресурс] / С. Караганов // Россия в глобальной политике. – № 4. – 24.08.2015. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/number/Evroaziatskii-vykhod-iz-evropeiskogo-krizisa-17641>
9. Караганов С. Европа и Россия: не допустить новой “холодной войны” [Электронный ресурс] / С. Караганов // Россия в глобальной политике. – №2. – 27.04.2014. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/number/Evropa-i-Rossiia-ne-dopustit-novoi-kholodnoi-voiny--16579>
10. Караганов С. Союз Европы: последний шанс? [Электронный ресурс] / С. Караганов // Россия в глобальной политике. – 08.07.2010. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/pubcol/Soyuz-Evropy-poslednii-shans-14943>
11. Караганов С., Юргенс И. К Союзу Европы [Электронный ресурс] / С. Караганов, И. Юргенс // Российская газета. – № 4786 (0). – 06.11.2008. – Режим доступа: <https://rg.ru/2008/11/06/russia-europe.html>
12. Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации В. Путиным 28.06.2000, МИД [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://archive.mid.ru/V1.nsf/arh/19DCF61BEFED61134325699C003B5FA3>
13. Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации Д. Медведевым 12.07.2008, Президент России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kremlin.ru/acts/news/785>
14. Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации В. Путиным 12.02.2013, МИД [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDDBF7DA644257B160051BF7F
15. Кузьменко В. В Европе не знают, что делать с антироссийскими санкциями. Политолог Ф. Лукьянов о новом миропорядке после терактов во Франции [Электронный ресурс] / В. Кузьменко // «Лента. Ру». – 21.11.2015. – Режим доступа: <https://lenta.ru/articles/2015/11/21/europe/>

16. Лавров С. Россия-Евросоюз: перспективы партнерства в меняющемся мире [Электронный ресурс] / С. Лавров // Journal of Common Market Studies Annual Review. – 13.08.13, МИД. – Режим доступа: http://archive.mid.ru//brp_4.nsf/newslines/80CCDE1C4AE2E27F44257BC6005FDBD9
17. Лукьянов Ф. Глобальное королевство кривых зеркал [Электронный ресурс] / Ф. Лукьянов // Политком. RU. – 07.12.2015. – Режим доступа: <http://politcom.ru/19357.html>
18. Лукьянов Ф. Минский тупик [Электронный ресурс] / Ф. Лукьянов // Россия в глобальной политике. – 10.03.2016. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Minskii-tupik-18040>
19. Мозжухин А. Для США нынешняя Россия – страна третьего уровня. Политологи Д. Тренин и А. Картунов о новом месте России в глобальном мире [Электронный ресурс] / А. Мозжухин // “Лента. Ру”. – 24.06.2015. – Режим доступа: <https://lenta.ru/articles/2015/06/24/globalwar/>
20. РФ ведет политику, направленную на раскол ЕС – Квасневский Odnako.su [Электронный ресурс]. – 05.04.2015. – Режим доступа: <http://odnako.su/news/politics/-307143-rf-vedet-politiku-napravlennuyu-na-raskol-es-kvasnevskij/>
21. Сидорук Т. Передумови появи та процес концептуалізації Європейської політики сусідства / Т.В. Сидорук // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Міжнародні відносини. – 2009. – № 3. – С. 17-23.
22. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года от 12 мая 2009 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>
23. Стратегия развития отношений Российской Федерации с Европейским Союзом на среднесрочную перспективу (2000-2010 гг.) // Дипломатический вестник. – 1999. – № 11. – С. 20-28.
24. Тренин Д. Интеграция и идентичность: Россия как “новый Запад” / Д. Тренин. – М.: Европа, 2006. – 404 с.
25. Цибуляк А. Військово-політичний аспект зовнішньополітичної стратегії Російської Федерації в Європі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Цибуляк А. – К., 2011. – 21 с.
26. Bieleń S. Polityka zagraniczna Rosji / Federacja Rosyjska 1991-2001 pod red. J. Adamowskiego, A. Skrzypka. – Warszawa: Aspra-Jr, 2002. – 445 с.
27. Common Strategy of the European Union on Russia of 4 June 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114137.pdf
28. Hughes J. EU Relations with Russia: Partnership or Asymmetric Interdependence? / J. Hughes. – London: LSE Research Online, 2006 [Еле-

- ктронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.lse.ac.uk/651/1/Hughes.EU-Russia.2006.pdf>.
29. Leonard M., Popescu N. A Power Audit of EU-Russia Relations / M. Leonard, N. Popescu // European Council on Foreign Relations, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fride.org/uploads/file/A_power_audit_of_relations_eu-russia.pdf.
30. Lisiakiewicz R. Geostrategiczny wybór Rosji u zarania trzeciego tysiąclecia, Tom III, Unia Europejska jako partner strategiczny Federacji Rosyjskiej na początku XXI wieku, Część I: Aspekt polityczny / R. Lisiakiewicz. – Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015. – 277 с.
31. Magdziak-Miszewska A. Subregionalny kontekst rozszerzenia NATO / A. Magdziak-Miszewska // Sprawy Międzynarodowe. – 1999. – № 1. – С. 137-146.
32. Menkiszak M. Wielka Europa. Putinowska wizja (dez)integracji europejskiej / M. Menkiszak // Prace OSW. – № 46, Warszawa 2013. – 43 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/wielka_europa_net.pdf
33. Nowak A. Od imperium do imperium. Spojrzenie na historię Europy Wschodniej / A. Nowak. – Kraków: Arcana, 2004. – 399 с.
34. Żurawski vel Grajewski P. Polityka Unii Europejskiej wobec Rosji a interesy Polski 1991-2004 / P. Żurawski vel Grajewski. – Kraków-Warszawa: Ośrodek Myśli Politycznej, Centrum Europejskie Natolin, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://omp.org.pl/artukul.php?artykul=154>

Стаття надійшла до редакційної колегії 19. 03. 2018 р.

*Рекомендовано до друку д. політ. н., професором **Нагорняком М. М.**,
д. політ. н., професором **Лазаровичем М. В.** (Тернопіль)*

EUROPEAN UNION IN FOREIGN POLICY CONCEPTS OF THE RUSSIAN FEDERATION

V. P. Shaturma

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57;
tel.+380 (342) 59-61- 46; e-mail:vshaturma@gmail.com*

The article considers the most common among Russian experts, political scientists and analysts concepts of Russia – EU relations. The author makes an attempt to analyze their evolution, implementation in practice as Russian foreign policy documents and their direct impact on the development of bilateral cooperation with the EU. Beginning in the early 90's with the course for the fastest rapprochement within the framework of a

single ideological and political-economic space (Euro-Atlanticism), Russia finally redirected to the imperial ideology of neo-Eurasianism as a result of a series of political events and changes in leadership. In relation to the EU, neo-Eurasianism has two goals: to reduce as much as possible the US influence in Europe and, accordingly, to spread Russia's influence and maintain a strong link on the Moscow-Berlin axis, in order to confront the Atlantic civilization and the United States in particular. In order to implement such a scenario, Russia applies the concept of a two-track approach. It is unprofitable for Russia to build cooperation with the EU as a whole, therefore, it successfully develops the tactics of bilateral contacts, while attempting, if not splitting, at least to increase disputes within the European Union and to weaken the control of the situation by Brussels.

Key words: *Russia, EU, concept, euro-atlanticism, strategic partnership, Union of Europe, neo-eurasianism.*